

Ritualisation and Transition

The first major concert of an American superstar - Michael Jackson - had a strong impact on teenagers and not only on them. The publicity accompanying the concert and the superstar generated clubs and associations of his fans. How the fans defined their identity and differentiated themselves from the others is analysed in this essay.

RITUALIZARE ȘI TRANZIȚIE*)

COSTEL OLARU

"Pentru mine (Michael Jackson) este chiar mai mult decât Dumnezeu. Îl simt mai aproape." (Vali, 13 ani)

Spectacolul modern, în spatele căruia se află o adeverătată industrie, a pătruns la noi odată cu megastarul american Michael Jackson. Microfoanele nu s-au mai întrerupt, luminile, sunetul, decorurile se îmbinău armonios.

Show-ul din București a fost un nou accent ce a întregit portretul lui Michael Jackson, portret creionat până la cele mai mici detalii de această industrie a show-business-ului. Mesajul a fost perceptuat însă doar de fanii săi, lucru dovedit și de ruptura clară între comportamentul fanilor și cel al non-fanilor în timpul concertului. A fi fan a fost sinonim în acelle momente cu a avea "ideea fixă" de a fi cât mai în față, de a rezista ore în acel loc: "Am stat în față, după două minute am leșinat. M-au scos la punctele sanitare, după care mi-am făcut loc în patru labe, am ajuns iar în față." (Denisa, 24 ani). Acest loc s-a constituit pentru fanii Michael Jackson într-un spațiu ritualic desprins de timp ("nu mai există nici prezent, nici trecut, nici viitor", rupt de lume "nu mai

*) Acest eseу are ca punct de plecare un studiu de caz derulat la Centrul de Studii și Cercetări pentru Problemele Tineretului în perioada octombrie 1992- ianuarie 1993. Cazul studiat a fost MICHAEL JACKSON FAN CLUB BUCUREȘTI. Tehnicile de studiu folosite au fost observația coparticipativă (concert, marșuri, discoteci, derularea activității în sediul Fan-Clubului...), interviul individual și discuția în grup.

există nici răutate, nici egoism, ură"), un spațiu cu o singură dimensiune ("nu mai există decât Michael") (Oana, 17 ani). Spațiu ce se constituie astfel este un spațiu al purității, Michael Jackson fiind înainte de toate: ... pur. Michael nu fumează, nu bea, trimite bani copiilor, săracilor" (Oana, 14 ani). Michael a rămas un "copil mare" și astfel "parcă s-a îndepărtat de toate răutățile lumii, politică, crimă, războaie" (Cristina, 14 ani).

Centrat pe puritate, portretul lui Michael Jackson se detaliază, se multiplică. Văzut ca superstar de o parte a fanilor, devine un om unic, "omul cel mai aproape de perfectiune", "ca Michael nu mai e nimenei" (Marina, 13 ani). Pentru alți fani Michael este un "om sfânt" "pentru binele pe care îl face pe acest pământ" (Roxana, 13 ani), pentru că "nimeni nu poate dansa ca el, nimeni nu poate cânta ca el" (Marina, 13 ani). Ultima treaptă a acestei scale a portretelor lui Michael Jackson e cea unde el este un "Dumnezeu Pământean. Un Dumnezeu care s-a născut pe Pământ și a rămas pe Pământ. Și înțeleg că este un fel de Isus pentru că ia toate păcatele asupra lui, păcatele întregii omeniri. Și încearcă să schimbe lumea; aşa cum a încercat și Isus să schimbe lumea, aşa încearcă și el." (Oana, 17 ani).

Intrarea fanilor Michael în acest spațiu al purității, autpurificarea, se face prin identificare: "Trebui să încercăm să fim ca el, ca omul Michael Jackson" (Marius, 24 ani).

Atingând paroxismul în timpul concertului, identificarea fanilor cu propriul idol continuă și după. Suntem "ca Michael" prin vestimentație, dans, prin aspect fizic (se ajunge până la operații estetice). Suntem "ca Michael" pentru că simțim ca el: "Mergeam pe stradă, eram cu ea și era un copil din asta handicapat și cerșea. I-a dat 50 de lei sau 100 de lei, l-a luat în brațe și a-nceput să-l pupe (...) uite, mă, face ca Michael!" (Marina, 13 ani).

Fiind "ca Michael" suntem puri.

Astfel, spațiu ritualic constituit în timpul concertului, se reproduce și dincolo de el, în Fan-Clubul Michael Jackson. Ritualizarea este aici mai clară: se intră cu legitimație de membru, se ascultă muzica starului, se schimbă fotografii ale lui. La Fan-Club nu se vine fără un minim de simboluri, însemne: insigne cu chipul starului, șuvită de păr, pălărie neagră, catarame, "toate à la Michael Jackson" (Marius, 24 ani).

Identificându-se cu idolul lor, fanii Michael se distanțează de non-fani, se constituie deliberat într-un grup închis, privit cu suspiciune, răutate, prea rar cu simpatie. Lucruri lese de înțeles: non-fani sunt purtătorii răului. Ei trebuie purificați, fie că sunt rockeri care nu te înțeleg, ba "îți mai dau și una peste față" (Oana, 17 ani), fie că sunt părinți indiferenți, frați răuvoitori, trecători ironici.

Pentru purificarea non-fanilor luptă Michael. Cântecele lui, concertele sunt "arme" folosite în această luptă în care Michael este percepțut ca un apostol al adevărului: "El vorbind cu copiii, își spune necazurile lui copiilor, fără să audă nimenei. Iar copiii când vor crește, or să le spună. Adevărul or să-l spună și-așa vor distrugă minciuna" (Marina, 13 ani).

Identici lui Michael, fanii luptă alături de el împotriva răului de pe Pământ, încercând să instituie spațiu purității pe tot globul.

Michael Jackson, Isus Pământean, alături de fanii săi, propovăduiesc puritatea încercând să coboare "Raiul pe Pământ" (Bogdan, 16 ani).

Apostoli ai purității, identificându-se cu idolul lor, fanii Michael Jackson își asumă o identitate; modelul reprezentat de Michael este răspunsul găsit de ei în procesul de căutare a propriei identități.

Distanțarea asumată a fanilor Michael, marcată vizibil de stilul vestimentar, de semnele exterioare care imită vestimentația idolului împreună cu

RITUALIZARE ȘI TRANZIȚIE

strategia identificării cu propriul idol completează acest proces de construire, cristalizare a propriei identități. Pot fi recunoscuți, vor să fie recunoscuți, vor să fie altceva, diferenți și distincți de non-fani.

Sunt identici cu Michael, deci puri; sunt diferenți de ei, de cei impuri.

Componenta de credință subsu-mată acestui model identitar este specifică oricărei identități: credința este cea care fondează, construiește identitatea.

Căutarea identității, răspunsul găsit de fanii Michael Jackson se derulează pe fondul unei crize globale și este soluția pentru această criză la nivel individual.

În ultimele luni megastarul

american este puternic atacat; este vizat elementul fundamental al propriei imagini, al propriei identități (asumate și afișate): puritatea sa, imaginea sa de "copil mai mare", adult rămas copil, care iubește, ajută copiii.

După cum și raportarea fanilor Michael Jackson la propriul idol se face diferențiat, și raportarea la acest scandal se face diferențiat: cei pentru care Michael este un simplu star, nu sunt interesați de rezultatele procesului, pentru ei contează muzica, dansul lui Michael; cei pentru care Michael Jackson este un om sfânt, Isus Pământeanul, percep scandalul ca pe o înscenare murdară.

The Romanian
Association of
Political Sciences

In June 1994, The Romanian Association of Political Sciences was constituted. The following departments function: political philosophy; strategic analysis, international relations and comparative politics; political institutions and public law; administration and public policies; politics and communication; social and political psychology; political sociology. The main objective of the Association is that of promoting research, education and debates in the fields of political sciences.

ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

In luna iunie 1994, s-a constituit la București, din inițiativa unui grup de universitari și analiști din domeniul științelor politice, Asociația Română de Științe Politice. În urma Adunării generale din 3 iunie 1994, conducerea acestei asociații este asigurată de către Ovidiu Trăsnea (președinte), Călin Anastasiu și Stelian Tănase (vicepreședinți), precum și de Alina Mungiu-Pippidi, Vladimir Tismăneanu, Ovidiu Șincai, Cornel Codita, Vasile Secăreș, Cristian R. Pârvulescu, Nicolae Frigioiu și Mircea Duțu (membri în Consiliul Director).

În cadrul Asociației funcționează următoarele departamente:

- filosofie politică, gândire politică și epistemologie politică;
- analiză strategică, relații internaționale și politică comparată;
- instituții politice și drept public;
- știință administrației și politici publice;
- politică și comunicație;
- psihologie socială și politică;
- sociologie politică.

Scopul Asociației este de a dezvolta și stimula cercetarea și schimbul de idei în domeniul științelor politice, prin următoarele mijloace:

- facilitarea accesului la informații privind dezvoltarea științelor politice;
- organizarea de conferințe, dezbateri, sesiuni științifice, simpozioane, colocvii etc., în cadrul Asociației ori în colaborare cu alte instituții de profil din țară și străinătate;
- elaborarea de studii, articole, monografii, cercetări fundamentale și aplicate etc.;
- acordarea de documentație de specialitate și alte forme de asistență membrilor săi;
- stabilirea și promovarea de schimburi de date, informații, publicații, specialiști și alte forme de cooperare cu organisme similare din alte țări; participarea la manifestări internaționale în domeniul Științelor Politice;
- editarea și publicarea de lucrări de specialitate.

Romanian Sociology
- The Next
Generation

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - GENERATIA URMĂTOARE

ANDRA ALDEA, SEBASTIAN LĂZĂROIU
CĂTĂLIN AUGUSTIN STOICA

The problem of the new generation of a scientific community is an important one. Moreover, if one speaks about a scientific community and a discipline (sociology) whose roles have been denied by the previous regime, the issue of the next generations within the considered field becomes a crucial problem. Based on the results of a research carried out among the students in Sociology at the University of Bucharest and on the organizational experience of the authors themselves, the present paper deals with students' attempts to work out a formal structure of their organization for representing in the first place their professional interests.

“Ieșirea din utopie”, după cum plastic definea perioada de tranziție Lazăr Vlăsceanu în primul număr al acestei publicații, cunoaște configurații specifice atât de la un spațiu social ce a experimentat “utopia” la altul, cât mai ales în interiorul unui același spațiu social. Redefinirea generală a contextului social, politic și economic în conformitate cu un alt model de organizare are efecte însemnate asupra actorilor sociali inclusi în acest proces. Prezentul articol tratează modul în care o anumită categorie de indivizi, studenți ai secției de Sociologie, Facultatea de Sociologie, Psihologie, Pedagogie, Universitatea București, încearcă să se organizeze și să configureze comunitatea de mâine a sociologilor, în condițiile în care disciplina în cauză (dar nu numai ea) și actuala comunitate au avut serios de suferit de pe urma recent încheiatei perioade.

Preludii la o organizare formală

Înainte de a trece la prezentarea propriu-zisă a Societății Studenților Sociologi din Universitatea București (SSS-UB), ar fi interesant de punctat traseul parcurs până la apariția acestei organizații (evenimente și factori premergători). În primăvara lui 1990, se reînființează, după mai bine de un deceniu de inexistență, în cadrul Universității București, secția Sociologie, alături de cele de Psihologie și Pedagogie.

Primii studenți ai acestora vor proveni de la secția Filosofie a fostei facultăți Filosofie - Istorie, "cei de la tranziție" sau "tranzitia", azi primii, cronologic vorbind, licențiați în sociologie, psihologie etc. ai deceniului X în România. În septembrie 1990, se organizează primul concurs de admitere la Facultatea de Sociologie, Psihologie și Pedagogie a Universității București: 88 de studenți sunt înscrisi în anul I al secției Sociologie; 38 dintre aceștia erau la a doua facultate. Numărul ridicat al acestora și, în general, media de vîrstă ridicată a acestui prim "efectiv complet", în corelație cu alte elemente, vor avea un rol important în prefigurarea viitoarei structuri formale de organizare.

Deși Societatea Studenților Sociologi ființea oficial de un an și jumătate, forme ale preexistenței sale au fost întâlnite încă de la apariția Facultății de Sociologie. Astfel, se poate vorbi despre asocieri informale în cadrul primei generații (1990) (inclusiv studenții transferați de la alte facultăți), care au dovedit un radicalism în acțiune tipic perioadei imediat următoare Revoluției. Este, într-un context mai larg, perioada marilor contestări în multe sfere ale societății românești, inclusiv în mediul universitar: persoanele care avuseseră (sau despre care se spunea că avuseseră) legături strânse cu vechiul regim, ori cei care prin acțiunile lor îl sprijiniseră, erau contestate și excluse de la catedre, în special de către studenți. Pentru sociologii care activau în învățământul superior sau care doreau să activeze, situația era relativ complicată. Astfel, unii dintre ei au fost excluși de la catedră, chiar dacă pentru o scurtă perioadă de timp. (Cei recuzați atunci și astăzi cursuri atât în cadrul Facultății de Sociologie, Psihologie și Pedagogie a Universității București cât și la alte instituții de învățământ superior particulare). Trebuie menționat în cadrul acestor acțiuni rolul coordonator al studenților de la "tranzitia", ce au contribuit la întărirea coeziunii acestei prime generații.

Nemaiîntâlnită ulterior, această coeziune era întreținută prin intermediul reuniunilor informale, existente și astăzi, dar cu o frecvență mai scăzută. Începe să fie cultivat un sentiment de "noi" relativ la o comunitate științifică în proces de reconstituire; studenți sunt priviți de către profesori ca "mai tineri colegi ai lor", oferindu-li-se, mai ales celor aflați la a doua facultate, posibilitatea de a colabora la instituțiile de cercetare sociologică¹.

Ce gen de necesități a fost satisfăcut de aceste asocieri informale? Ele au consolidat sentimentul de apartenență la grup, au facilitat obținerea unor drepturi și au apărat dezideratul colaborării universitare dintre profesori și studenți. Se poate presupune că necesitatea unei organizări formale a apărut treptat odată cu creșterea numărului de studenți la Sociologie. La început cele două noi generații s-au ignorat reciproc, pentru că apoi, în urma contactelor datorate unor cursuri și seminarii comune, să conștientizeze apartenența la aceeași breaslă.

Organizarea formală acum ar fi însemnat o soluție pentru problemele apărute pe parcurs și nerezolvate, cum ar fi: necesitatea comunicării largite dincolo de subgrupurile informale existente, instituționalizarea conflictelor inevitabile dintre opțiuni metodologice diferite, dintre "teoreticieni" și "practiceni", în fapt confruntarea ideilor într-un cadru deschis.

Societatea Studenților Sociologi - Universitatea București

Definiții formale

Datorită ineficienței unor forme alternative de organizare studențească (ex: Liga Studenților), a unei slabe reprezentări în exterior atât a studenților acestei secții cât și a profesioniștilor în sine, a unei comunicări scăzute între noile generații, un

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - GENERAȚIA URMĂTOARE

grup de inițiativă care îi cuprindea pe Marian Preda, Valentin Triculescu, Cătălin Rizea, Vlad Mares, Ștefan Constantinescu și pe unii din autorii prezentului articol (i-am citat aici doar pe câțiva dintre ei) demarează acțiunile de înființare a unei organizații a studenților sociologi, cu sprijinul unor profesori din catedra de Sociologie din facultate. Astfel, câteva luni mai târziu (1993) i se acordă personalitate juridică "Societății Studenților Sociologi - Universitatea București". După modalitatea de constituire a acesteia, am putea eticheta-o ca o organizație constituită oligarhic, de sus în jos, acest lucru având probabil efecte asupra actualului număr de membri și asupra participării la acțiunile inițiate.

Conform statutului, ea este "o organizație studențească independentă, nepartizană, cu activitate profesională și sindicală" (Art. 1) al cărei membru poate fi "orice student al Facultății de Sociologie, Psihologie și Pedagogie, Secția Sociologie, care a susținut și promovat cel puțin un examen (subl. ns) și care recunoaște și aplică prezentul statut" (Art. 7). Ceea ce diferențiază net SSS-UB de alte forme organizatorice studențești este accentul pus pe latura profesională (ex: în economia statutului, cel mai mult spațiu este acordat aspectelor profesionale, iar Prințipiu Competenței este listat primul în secțiunea Prințipiorilor SSS-UB, înaintea altor prințipii precum cel al Libertății, Colaborării și al Autonomiei). De aici și poate o mai scăzută implicare în acțiunile întreprinse pe linie sindicală.

Din perspectiva structurii sale organizatorice, SSS-UB este organizată în două departamente: a) Departamentul Profesional care include nouă membri aleși de o Adunare Semestrială (AS), departament în care anii II-V au "cel puțin un reprezentant" (Art. 14); b) Departamentul Sindical este alcătuit tot din nouă membri aleși de către aceeași AS.

Clubul SSS-UB "reprezintă o

modalitate concretă de formare și afirmare a calităților profesionale pentru membrii SSS-UB. În Club trebuie să fie membri doar studenții care își pot dovedi interesul și calitățile profesionale prin lucrări scrise și susținute în fața celorlalți membri" (Art. 15, pct. a).

Numărul maxim de indivizi admisi în Club nu poate depăși 1/5 din numărul total de studenți ai secției Sociologie din anii II-V. De asemenea, cei nouă membri ai Departamentului Profesional vor trebui să fie membri ai Clubului.

Vom insista puțin asupra Clubului SSS-UB, întrucât de el sunt, se pare, legate cele mai multe speranțe ale membrilor organizației. Așadar, Clubul își propune să fie o structură care să-i includă pe studenții elitari sub aspect profesional. Pentru a-i distinge însă pe aceștia de cei ne-elitari sunt propuse câteva criterii cu un anumit grad de ambiguitate. Valoarea profesională, bunăoară, este definită ca "rezultat al aptitudinilor, cunoștințelor și mai ales rezultatelor profesionale concrete: articole, studii, conferințe, cărți" (Art. 3). Pentru a intra în Club, solicitantul poate fie să prezinte o lucrare în fața membrilor acestuia, fie poate deveni membru prin publicarea unei "lucrări bune" (Art. 15, pct. f). Până acum, desemnarea primilor membri al Clubului, cei care urmău să evaluateze lucrările următorilor admisi, s-a făcut pe baza încrederii acordate competenței lor profesionale.

Realizări

Printre primele acțiuni ale SSS-UB menționăm întâlnirile cu diverse personalități ale sociologiei românești. Aceste întâlniri au spart rigorile seminariilor obișnuite, oferind ocazia unor discuții aprinse pe teme mult disputate înainte pe horele facultății. Un exemplu elocvent îl constituie dezbaterea (transformată într-o "confruntare") pe tema rolului și locului valorilor naționale în discursul sociologic,

dezbatere la care au participat specialiști având poziții opuse.

Încă de la înființare, primii membri ai Societății s-au reunit pentru a discuta noul plan de învățământ (de atunci). S-au avut în vedere și condițiile viitoarei restrukturări a programului facultății - introducerea anului de studii aprofundate. Propunerile au fost discutate mai târziu în ședința de Consiliu a Facultății de Psihologie, Sociologie și Pedagogie reușindu-se impunerea unora dintre ele cu ajutorul profesorilor din catedra de Sociologie. Tot în acea perioadă s-au făcut încercări (parțial reușite) pentru introducerea unor fișe de evaluare a cursurilor, elaborate după modelele unor universități americane.

Nu mult mai târziu, solidari cu comunitatea științifică, studenții sociologi, în numele organizației care îi reprezintă, au luat atitudine față de prezentarea trunchiată și interpretarea inadecvată într-un cotidian de mare tiraj a datelor unui sondaj de opinie. Protestul a fost publicat doar într-o singură publicație cărora le-a fost trimis.

O altă formă prin care Societatea a ajutat sociologii în devinență a fost obținerea unor donații din partea Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, "Higher Education Support Program" (HESP) și "Civic Education Project" (CEP), care au intrat în fondul de carte al Bibliotecii Facultății de Sociologie, Psihologie și Pedagogie - Universitatea București.

Cea mai recentă activitate a organizației a fost Sesiunea de comunicări din 13-15 Mai 1994, la care au fost invitați să participe studenți cu preocupări în domeniul sociologiei ai diverselor facultăți din București. Sesiunea de comunicări din 13-15 mai 1994 a reprezentat, putem spune, un moment crucial ca manifestare atât în plan organizatoric cât și în plan profesional.

În plan profesional SSS-UB a încercat să atenuzeze tensiunea structurii

conurențiale, oferind o alternativă de recompense la sistemul obișnuit de notare. Ideea ieșirii din rutina unor examene ce nu mai puteau discrimina între componente și "talent" s-a dovedit salutară.

În plan organizatoric, o bună parte dintre membrii săi s-au mobilizat în vederea căutării unor sponsori, pentru o promovare eficientă și, nu în ultimul rând, pentru o organizare ireproșabilă a Sesiunii propriu-zise.

Teama că starea de letargie ce urma de obicei sesiunii de examene din iarnă va împiedica o participare largă la acțiune s-a dovedit nejustificată. Estimarea organizatorilor (nu mai mult de 50 de participanți, inclusiv auditoriu) a fost pesimistă. Practic au participat 35 de persoane cu lucrări individuale sau colective la cele trei secțiuni, fiind acordată mai multă atenție cercetărilor finalizate și eseurilor decât proiectelor de cercetare, iar ca auditoriu aproximativ 35 de persoane.

Juriile, formate din profesori și cercetători în domeniul sociologiei, au acordat premii din partea SSS-UB, Institutului de cercetare a Calității Vieții, Centrului de Sociologie Urbană și Regională, Asociației Sociologilor din România, Institutului de Marketing și Sondaje, Fundației Soros, Observatorului Social, Catedrei de Asistență Socială și alții. Dintr-o minicercetare realizată cu ocazia acestei Sesiuni, a rezultat că studenții au încredere într-un juru format din profesorii lor, iar cei ce și-au exprimat intenția de participare au declarat că nu vor contesta decizia acestui juru în cazul în care nu vor primi un premiu. De fapt, se pare că premiile nu au constituit singurul element de atracție, potențialii concurenți motivându-și participarea și prin dorința de a câștiga experiență, a afla ideile colegilor, a-și face cunoscute ideile. Într-adevăr această Sesiune a oferit un cadru deschis de comunicare, atingându-și în bună măsură scopurile propuse. Dacă ar fi să se alcătuiască o listă completă a câștigătorilor

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - GENERAȚIA URMĂTOARE

ea ar trebui să-i cuprindă pe toți participanții la sesiune, deopotrivă concurenți și asistență, care au dovedit astfel că, în ciuda unor disfuncționalități de moment, comunitatea științifică a sociologilor, cel puțin cea de mâine, există.

În loc de concluzii

Cu prilejul Sesiunii de Comunicări au fost realizate diverse lucrări, una dintre ele având un caracter autoreflexiv. Metodologia utilizată a fost ancheta bazată pe chestionar. Lansarea chestionarului a avut un dublu scop la momentul respectiv: publicitar și de investigare. Aspectele publicitare urmărite erau: verificarea eficienței afișelor deja existente (rezultat al efortului unor membrii din Societate) și aducerea la cunoștință a evenimentului ce urma să aibă loc: Sesiunea de comunicări. Informațiile ce au fost colectate priveau: implicarea în activitățile și organizarea Societății, motivarea implicării, interesul pentru profesiune, factori socio-demografici. A fost folosit un lot proporțional pe ani și module (71 subiecți) și nu un eșantion reprezentativ. Astfel, toate concluziile formulate au mai degrabă statutul de ipoteze de lucru (ce ar merita să fie verificate într-o nouă cercetare), decât cel de "adevăruri absolute".

Ne vom opri deci asupra considerațiilor privind utilitatea Societății și disponibilitatea pentru implicarea în problemele organizatorice ale acesteia.

Se poate constata că peste două treimi din studenți investigați au considerat utilă o atare organizație, ceea ce reflectă faptul că existența ei răspunde unor necesități "obiective". Cel mai important element este consolidarea apartenenței la grupul profesional (peste jumătate din respondenți optând pentru această variantă).

Deși o bună parte dintre studenți investigați (peste două treimi) conștientizează faptul că organizația este

capabilă să ofere o serie de avantaje colective, proporția celor care se dovedesc disponibili pentru implicarea în organizare este relativ scăzută (jumătate din lot). Consecința imediată este că o mică parte din aceste avantaje colective² vor putea fi obținute deoarece ele depind în mare măsură de participare la acțiune. Un motiv frecvent invocat de respondenți pentru a-și justifica indisponibilitatea implicării a fost acesta: "nu este suficient să mă implic numai eu", iar analiza cost-beneficiu făcută relevă că în general costurile percepuse sunt mai mari decât beneficiile individuale (citând unul dintre subiecți: "nu se câștigă mai mult decât s-ar putea câștiga pe cont propriu"). "Paradoxul" lui Olson se confirmă și în acest caz, însă ar mai fi de menționat câteva aspecte inedite. Peste jumătate dintre subiecți declară că sunt prea ocupați pentru a consacra timp activităților organizatorice. Cu ajutorul unor itemi ca: "urmează o altă facultate", "sunt căsătoriți", "au copii", "lucrează", am observat că doar 15 din 41 de subiecți "ocupati" își pot justifica precis costul de timp. Putem presupune, în cazul celorlalți, existența unor motive "invizibile" care, în raport cu normele de grup și statusul persoanei, nu pot fi declarate și afectează discret valoarea raportului beneficii/costuri. În aceste condiții, persoanele în cauză preferă să nu își ascundă dezamăgirea disproportiei dintre costuri și beneficii și procedează la supradeclararea unor costuri vizibile.

Prin aceeași analiză cost-beneficiu, am putut evidenția o variație a disponibilității pentru implicare în organizare în funcție de anul de studiu, variație determinată de costurile percepuse ale participării la acțiunile organizației. Deși prima generație de studenți a păstrat aceeași coeziune internă ca la început, ei manifestă o dorință mai scăzută de a se implica în organizare la nivelul SSS-UB. Interesant ar mai fi de menționat că din această primă serie de studenți s-a desprins

o parte semnificativă (față de cei din alți ani), care a profitat de posibilitatea urmării a doi ani de învățământ într-un singur an universitar și a obținut licență înaintea colegilor lor de generație. O ipoteză ar fi aceea că în cadrul acestei generații s-a creat la un moment dat o atmosferă concurențială față de care sistemul de notare nu mai putea servi ca instrument eficient de distribuție a recompenselor. Așa s-ar putea explica de ce activismul primei serii de viitori sociologi de după Revoluție a scăzut. Simțindu-se frustrați în raport cu acei colegi care au beneficiat de o grăbire a desăvârșirii profesionale și implicit de facilități mai mari de a lucra în cercetare, studenții primei generații de sociologi s-au reorientat spre o pregătire temeinică individuală, renunțând, mai mult sau mai puțin, la implicarea pe alte direcții.

Existența unui mediu concurențial cu trăsături specifice, în special în anii mai mari ai Facultății de Sociologie, ne-a condus la întrebarea dacă nu cumva organizația nou creată va produce reacții de frustrare relativă.

Folosind modelul propus de R. Boudon pentru analiza frustrării, se pot formula ipotezele: dacă Societatea oferă câștiguri unui număr inferior celui de indivizi care manifestă "optimism organi-

zatoric" (costuri mult mai mici decât beneficiile) atunci este probabil să apară persoane care să resimtă "frustrare contestatară" (sentiment de frustrare amestecat cu un sentiment de injustiție care conduce la negarea legitimității jocului); se pare că există un număr constant de persoane (cei care nu sunt dispuși să se implice în activități organizatorice și pentru care raportul beneficii/costuri este cel mult unitar) care vor încerca un sentiment de "frustrare resemnată" (deși aceste persoane au decis să se abțină, totuși în alegerea strategiei au fost constrânse de structura de interdependență).

Deci "activismul" studențesc se poate manifesta simultan sau alternativ pe direcțiile profesionale și organizatorice.

Latura profesională a fost cuantificată ținând cont de criteriile: media anului anterior/la examenul de admitere, citirea de lucrări în domeniul sociologiei în limbi străine, angajarea/colaborarea în domeniul sociologiei. Utilizând aceste informații, am elaborat 4 grade de interes pentru profesiune. Gradul 1 reunește persoanele care au întrunit toate cele trei criterii, iar gradul 4 pe cei care nu au întrunit nici un criteriu, interesul lor fiind dat doar de opțiunea pentru această facultate. Sintetic situația se prezintă astfel:

GRADUL DE INTERES PROFESSIONAL	NR. CRITERII	NR. PERSOANE
Gradul 1: "foarte interesat"	3	7
Gradul 2: "interesat"	2	25
Gradul 3: "puțin interesat"	1	29
Gradul 4: "foarte puțin interesat"	0	4
NON-RĂSPUNS	*	2

Tinând cont de ponderea ridicată a studenților cu medie mare și a celor care citesc sociologie în limbi străine, putem concluziona că aceste două criterii determină gruparea centrală, iar colaborarea/lucrul în domeniul sociologiei discriminează categoriile. Deoarece media nu

reflectă doar interesul pentru profesiune (creșterea mediei are loc concomitent cu cea a anului de studiu) și, deci, ea diferențiază irelevant gradele de interes 2 și 3, se poate realiza o reunire a acestora, reformulându-se categoriile existente astfel:

SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ - GENERAȚIA URMĂTOARE

GRADUL DE INTERES PROFESIONAL	NR. CRITERII	NR. PERSOANE
Gradul 1: "foarte interesat"	3	7
Gradul 2: "mediu interesat"	2 sau 1	54
Gradul 3: "foarte puțin interesat"	0	4
NON-RĂSPUNS	*	2

Analiza anterioară sugerează existența unei preoccupări generale pentru profesiune, ceea ce justifică accentul pus pe latura profesională.

Note și bibliografie

1. Interesantă de notificat este deosebit de buna reputație de care se bucură în ochii profesorilor studenții aflați la a doua facultate. Elementul "a doua facultate" atârnă greu în cadrul "identității profesionale virtuale" a acestor studenți (ansamblul așteptărilor, al "imputărilor" făcute în avans unui individ în legătură cu competența sa profesională).
2. Avantaje colective ("public goods"): conform definiției lui Mancur Olson (1962), "cei care nu contribuie sau nu plătesc pentru acel bun nu sunt excluși sau împiedicați să aibă o parte din el"

MAX WEBER ÎN ACTUALITATE

TRAIAN VEDINAS

In perioada 21-24 septembrie 1994 la Cluj-Napoca a avut loc conferința internațională "Religie, Civilizație, Modernitate - 130 de ani de la nașterea lui Max Weber". Instituțiile organizatoare (Universitatea "Babeș-Bolyai", prin catedra de sociologie a Facultății de istorie și filosofie, Institutul Biblic Baptist Oradea, Institutul Superior reformat "Sulyok István" Oradea, Filiala Transilvania a Asociației Sociologilor din România, Centrul de cercetare a relațiilor interetnice din Transilvania, Forumul Democrat German - Cluj, s-au bucurat de prezența unor distinși sociologi de peste hotare și a numeroși specialiști români, veniți la Cluj-Napoca din pasiune pentru teme weberiene, profitoare pentru analize sociale și politice.

În prim planul reunii, deopotrivă academică și colocvială, s-a aflat, cum era firesc, opera lui Max Weber, într-o diversitate de abordări, ce explică încă o dată succesul modelului sociologic weberian. S-a pus în valoare destinul ideilor weberiene în comparație cu modalități interpretative ulterioare (Andrei Marga); Max Weber a fost numit "primul între egali" (*primus inter pares*) după o formulă a gândirii patristice (Baronesse Cox of Queensbury); s-a reinterpretat sociologia religiei întemeiată pe etica protestantă (Catherine Colliot-Thélène); s-a reanalizat gândirea politică weberiană (Balint Balla); structura socială a fost analizată ca o problemă weberiană

(Neményi Agnes); s-a propus analiza clasică a structurii sociale (Maria Georgescu); s-a regândit urbanul în viziunea lui Weber (Rudolf Poledna), precum și conceptul de birocrație în perspectiva realităților românești (Dan Stegăroiu); s-a propus o retipologizare a teoriei organizației (Ștefan Ungureanu); s-a reactualizat conceptul weberian de națune (Horváth István); s-au dezvăluit sensuri ale creațivității istorice (Elena Puha); s-a nuanțat problematica neutralității axiologice (Ileana Petras) și a judecății de valoare (Andrei Roth), precum și problema responsabilității (Gall Ernö); s-au descoperit atitudini weberiene în istoria protestantismului (Roberto Motta), dar și controverse post-weberiene în legătură cu același protestantism (Corneliu Popeti).

Un loc aparte în cadrul reunii academice, pe care o consemnăm, l-a ocupat grupul de sociologi din Münster (Rolf Elckelpasch, Georg Kneer, Markus Schroer, Kraemer Klaus), cărora li s-a adăugat și Klaus Plake din Hamburg, și care, într-un stil specific și îndelung exercitat, au dezvăluit potențele unor concepte weberiene și existența unui neoweberianism, cum de altfel a propus evenimentului academic de la Cluj-Napoca, Raymond Boudon printr-o lucrare trimisă de la Paris.

O notă distinctă, în același spirit neoweberian, l-au dat și lucrările ce au problematizat transformările funcționale în societățile post-socialiste (Pál Tamás); controlul nașterilor și raționalizarea societății contemporane (Traian Rotariu); etică și religie în societățile post-totalitare (Tudor-Sorin Maxim); mentalitatea tranziției și tranziția mentalității (Petru Ilut); proces și dezvoltare a culturii democrației politice (Gheorghe Poede), dar și relațiile dintre biserică și progres (Vasile Leb); analiza relevanței ecumenice a personalismului comunitar (Sandu Frunză); o ipoteză despre "Entzauberung" și dialectica sacrului și profanului (Aurel

Codoban); comportament religios și condiționare socială (Aldea Cosmin, Adrian Hatos, Augustin Pervain); tipologizarea mitologilor politice (Irina Culic, Ciprian Tripone); procesul de socializare în valorile religioase (Cercul de sociologie a religiei "Sulyok István"). Atât în inaugurarea programului comunicărilor, cât și în dialoguri în afara acestui program o prezență absentă a fost evocarea profesorului Ion Aluaș. Își făurise dintr-o reuniune, la Cluj-Napoca, sub semnul lui Weber, un vis de o viață. Dar a rămas pentru profesor doar visul și ce a fost el pentru generații de studenți: "Un caz de

receptare a sociologiei lui Max Weber în Estul Europei" (Marius Lazăr), dar și interpretarea proprie: "Weber și filosofia ambivalencei eroic asumate" redactată de Ion Aluaș într-o vreme când sociologia autentică era interzisă. Acea vreme a trecut, și dincolo de îngădiri create de disfuncționalități și de mișcări aleatorii ale structurilor sociale și politice românești, aflate în proiect și tranziție a proiectelor, reunirea sociologică de la Cluj-Napoca a fost binevenită pentru claritate și clarificări, într-o lume de concepte și sensuri, veritabile clarificări, deocamdată, individuale și științifice.

ȘCOALA DE TOAMNĂ PE PROBLEME DE FILOSOFIE POLITICĂ

VALENTIN MUREŞAN

Intră 27 august și 25 septembrie 1994 a avut loc la Soveja, jud. Vrancea, prima ediție a "Școlii de toamnă pe probleme de filosofie politică și morală". Școala a fost organizată de Facultatea de Filosofie a Universității din București (în colaborare cu Universitatea Oxford), cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Concepță ca un priej de revigorare a acestor discipline academice după perioada de îngheț a ultimelor decenii, Școala a fost proiectată sub forma unui sistem de prelegeri și tutoriale pe teme actuale de filosofie politică. Lectorii au

fost profesori de la universități britanice (J. Lucas, A. Skillen, A.D. Williams, A. Carter, J. French), germane (T. Schmidt) și spaniole (P. Casal). Participanții au fost studenți ai Facultății de Filosofie a Universității din București, ai Înaltei Școli de Studii Politice și Administrative și ai Universității din Iași.

Tematica a acoperit o bogată listă de subiecte, de la filosofia politică a lui Rawls și a post-rawlsienilor, la "marxismul analitic" practicat în lumea anglo-saxonă. Problemele "supunerii sau nesupunerii la lege", "naționalismului", "libertăți", "democrației", "politicii verzilor", "teoriei opțiunii colective", "teoriilor raționalității sociale" etc. Au constituit subiecte aprins dezbatute de un public studențesc ce a impresionat plăcut profesorii străini.

Această acțiune marchează debutul unei serii de inițiative ce urmăresc coagularea în cadrul Facultății de filosofie a Universității din București a unui nucleu disciplinar în domeniul "filosofiei practice". Ea va fi urmată, în toamna anului 1995, de o Școală similară pe probleme de filosofie morală.

DISCURS CU PRILEJUL ACORDARII TITLULUI DE MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE DOMNULUI PROFESOR MATTEI DOGAN

CĂTĂLIN ZAMFIR

*Stimate Domnule profesor
Mattei Dogan,*

Stimați colegi,

Acum 47 ani când, în împrejurările bine cunoscute de noi toți, a părăsit țara, Mattei Dogan era deja un sociolog format. În 1945 publicase o lucrare asupra dinamicii regimului parlamentar din România între cele două războaie, primită atât de specialiști, cât și de un public mai larg extrem de pozitiv.

Formarea profesională a lui Mattei Dogan s-a realizat în contextul școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti, și în mod special sub îndrumarea și cu colaborarea profesorului Henri Stahl. Aș putea spune că Mattei Dogan nu a fost un simplu continuator al școlii sociologice de la București, ci un actualizator al tendințelor de dezvoltare și schimbare cuprinse în această școală. Maturizarea mișcării sociologice gustiene a însemnat nu atât o rafinare a patternului inițial, ci

diversificarea atât a temelor abordate cât și a metodologiei utilizate. În acest context, Mattei Dogan a reprezentat de la început un inovator: abordarea sociologică a sistemului politic și metoda de analiză - examinarea documentelor politice și a statisticilor electorale - exprimau o moștră strălucită a efervescenței creațioare ce caracteriza școala sociologică bucureșteană.

Aș putea spune din acest motiv că lucrările lui Mattei Dogan din acea perioadă reprezintă o materie cu o semnificație specială pentru istoricul actual al sociologiei românești. Ele oferă un indiciu despre cum ar fi putut evoluă sociologia românească după război, dacă istoria societății noastre ar fi fost una normală.

După plecarea sa din țară, Mattei Dogan s-a afirmat ca unul dintre cei mai eminenți sociologi, autor a influente cărți și studii, contribuind activ la organizarea sociologiei franceze și internaționale. Contribuțiile sale se înscriu în principal în sfera sociologiei politice și a epistemologiei științelor sociale.

Cum se întâmplă frecvent, istoria a lipsit sociologia românească de o personalitate care ar fi putut fi una dintre mariile ei figuri, dar tot ea l-a readus pe Mattei Dogan într-un mod specific și într-un moment crucial.

Când în 1990 cei care am reușit să ne formăm ca sociologi în perioada regimului comunist am considerat de datoria noastră să punem bazele relansării sociologiei românești, a învățământului sociologic și a cercetării sociologice, am primit un semnal și o mână întinsă de la Mattei Dogan. Îmi amintesc că era în primăvara lui '90 când, în timpul unei discuții cu regretatul profesor Stahl, acesta mi-a dat două studii ale lui Mattei Dogan să văd dacă pot găsi o posibilitate rapidă de publicare. Fuseseră trimise în ideea că, în acele momente confuze de început, analizele sistemului parlamentar românesc

dintre cele două războaie ar fi putut să aducă o contribuție. Era un gest specific de sprijin din partea unui sociolog, nu mai puțin prețios decât multe alte gesturi de sprijin și simpatie primite în acel timp.

Pentru mine era prima dată când cteam un text al lui Mattei Dogan. Lectura celor două studii m-a entuziasmat. Erau extrem de importante pentru clarificarea noastră social-politică, dar și pentru relansarea sociologiei românești. Nicolae Lotreanu, pe atunci redactor șef al revistei Alternative, le-a preluat imediat cu același entuziasm și în câteva săptămâni au fost publicate. E greu de spus că de influente au fost ele în acel moment. Ceea ce pot spune este că mulți specialiști și oameni politici le-au citit și au fost puși pe gânduri. Este exact ceea ce își poate dori un sociolog.

Acesta a fost momentul și prilejul reluării contactului dintre profesorul Mattei Dogan și sociologia românească. Am considerat cu totii că Mattei Dogan reprezintă una dintre căile de reînnodare a relației cu tradiția noastră sociologică și cu sociologia mondială de vârf.

Ceea ce a făcut Mattei Dogan din acel moment pentru sociologia românească

este extrem de important. El a oferit posibilitatea și totodată sprijinul pentru publicarea lucrărilor sale în România. Trebuie să mulțumesc totodată lui Nicolae Lotreanu, directorul editurii Alternative, care și-a dedicat cu pasiune eforturile sale pentru publicarea lucrărilor lui Mattei Dogan. Au apărut până acum în limba română 3 cărți deosebit de importante și numeroase studii. Încă o carte și alte studii sunt în curs de apariție.

Prin publicațiile sale, Mattei Dogan a devenit unul dintre profesorii noii noastre sociologii. Studenții, doctoranzii, cercetătorii din țara noastră citesc și învăță din cărțile și studiile sale.

După o îndelungată și dureroasă separare, Mattei Dogan a reintrat în ultimii ani în cursul firesc al sociologiei românești. Este unul dintre sociologii români cu cele mai multe publicații în românește și, cred că nu mă înșel, sociologul din care s-a tradus cel mai mult în limba română.

Acordarea titlului de membru de onoare al Academiei Române reprezintă o recunoaștere naturală a contribuției pe care profesorul Mattei Dogan o aduce la dezvoltarea sociologiei românești.

IN MEMORIAM

O veste tragică, lovind ca un trăznet, ne-a luat pe toți prin surprindere: profesorul Ludwig Grünberg a trecut în neființă. Nu credem că este student care, frecventându-i cursurile, să nu fi fost impresionat de filosof. Era unul dintre acele sprite rare pentru care filosofia nu era numai un domeniu de lucru, ci un mod de a fi. A introdus în filosofia românească postbelică axiologia sau filosofia valorilor, pe care a

văzut-o în permanentă în strânsă relație cu condiția umană. Într-o vreme a individualismelor controversate, a susținerii valorilor separatiste, era preocupat de universalism, căutând puncte de comunicare și referențiale care să slujească comuniunea, unitatea, fără a șterge deosebirile sau diferențierile atât de mult căutate. Cu discreție și onoare, cu răbdare și distincție, invita doctoranzii la construcții proprii, dar racordate la tradițiile strălucite ale filosofiei. Spiritul său speram astfel să se perpetueze.

ianuarie 1995

Redacția

CĂDEREA ÎN PREJUDECATĂ PRINTR-O METAFIZICĂ A SEXUALITĂȚII^{*)}

LAURA GRÜNBERG

Captivantă și inconfortantă este lectura cărții lui J. Evola *Metafizica Sexului* apărută de curând la editura Humanitas.

Deși nu are nimic din aerul postmodern al acestui secol, cartea este fără îndoială valoroasă și fascinantă, prin tema abordată, prin anvergura demersului coherent printre mituri, culturi tradiționale, practici ezoterice, arhive antropologice și teorii filozofice.

Premiza metodologică de la care pleacă Evola o constituie negarea concepției evoluționiste în favoarea doctrinei mai vechi a involuției. Ontogeneza, spune el, nu reproduce filogeneza. Sexualitatea umană nu este o prelungire a celei animalice, instinctul reproducerei și cel de conservare nu sunt fapte primare, ci derivate. Nu omul se trage din maimuțe prin evoluție, ci maimuța se trage din om, prin involuție. Pornind de aici, întrebarea *lait motiv* a cărții (și, în fond, una din întrebările fundamentale ale omenirii) este: de ce se simt atrași unul de altul bărbatul și femeia, care este semnificația acestui fapt? "Metafizica sexului", în sensul raporturilor dintre sexe

dar și al sensului pătrunderii dincolo de "fizic" în zona experiențelor transpsihice, transfiziologice, are ca domeniu de investigare dragostea. Aspectele legate de dragostea *profană* (experiențele erotico-sexuale) prilejuesc lui Evola etalarea rafinamentului în analize literare (Shakespeare, Stendhal, Novalis, Thomas Mann), în critica unor teorii psihosociologizante ce ocoleșc esențialul sau în disecarea unor comportamente particulare (ca gelozia sau pudoarea). Analizând aspectele legate de dragostea *neprofană* (folosirea magică, sacră, rituală, mistică a unirii sexuale), Evola ajunge inevitabil la mit, ca formă specifică prin care lumea tradițională a exprimat semnificațiile ultime ale ființei (mitul androgenului, al Pandorei, al căderii) având ca punct de plecare cele două concepții despre dragoste expuse de către Aristofan și, respectiv, Diotima din "Banchetul" lui Platon. Autorul inversează concepția antropomorfică a istoriei religiilor (prin care omul, ulterior creerii zeilor după chipul și asemănarea sa, și-a transpus și proiectat în ei diferențele sexuale proprii ființelor muritoare) și descrie "lumea figurilor divine sexuate", considerând că ele sunt cheia pentru înțelegerea aspectelor celor mai profunde și universale ale sexului. Urmărind acest scop, el ne familiarizează cu misterele eleusine, cu practicile sexuale tantrice sau cele din daoismul chinez. Consecința firească a risipei de erudiție și imaginea a lui Evola este, desigur, o lectură confortabilă.

Inconfortul lecturii vine din altă sursă. Mai precis, din atitudinea conservator-transplantă a autorului față de femeie / femeiesc / feminin / feminism. Dualitatea masculin / feminin - temă larg discutată de Evola și esențială în construcția unei metafizici a sexului - deși evaluată atât din unghiul de vedere sincronic cât și la nivel diacronic, în termeni de puteri aflate în raporturi ce se negociază permanent, rămâne în totalitate

*) Julius Evola, *Metafizica Sexului*, Editura Humanitas, București, 1994.

ancorată în marea tradiție clasică și preclasică (bărbat-unitate, spirit/femeia-pământ, materie; masculin-forță, gândire/feminin-slăbiciune, intuiție). Feminismul contemporan a luat ca punct central tocmai deconstrucția acestor dihotomii ierarhizatoare, încercând reconstruirea raporturilor "feminin-masculin" de pe alte poziții, mai puțin (sau deloc) îmbinate de stereotipuri și prejudecăți.

Trecând azi prin lectia postmodernismului și asumându-ne relativismul unor adevăruri universale, acceptăm mai greu un discurs teoretic bazat pe ideea de "bărbat absolut", "femeie absolută", un discurs clădit pe convingerea că "legea naturală imuabilă înrădăcinată în metafizica însăși a masculinului și femininului este: integrare și completare reciprocă într-o subordonare de principiu a femeii față de bărbat" (p. 265). Chiar în vremea când a apărut cartea (1958) ideea subordonării "de principiu" a femeii față de bărbat avea oponanți. Nu doar printre femei. John Stuart Mill scrisese din 1869 "Aservirea femeilor" și așa zisul prim val al feminismului (cel al egalității), profund legat de orientarea liberală, făcea parte deja din istoria feminismului. Cartea scrisă de Simone de Beauvoir **Al doilea sex** făcuse celebră formula "nu ne naștem ci devinem femei". Multe dogme instituționale se prăbușiseră (femeile aveau drept la vot, la educație, la muncă, la avort în multe țări) și destule adevăruri "incontestabile", legate de originea diferențelor de sex, de raporturile de putere între sexe, de rolul "natural" de casnică a femeii, fusese să clătinate. Distincția dintre diferențele "de sex" (de ordin biologic) și cele "de gen" (de ordin socio-cultural) începea să fie intens susținută teoretic. Cartea lui Evola apărea deci într-un autentic climat de polemică. În schimb, în spațiul românesc actual, în contextul unui anti-feminism ce precede feminismul, a unui gol editorial într-o zonă construită pe cu totul alte presupozitii decât ale lui Evola, cartea este

un gest lipsit de finalitate și de fair-play față de o întreagă literatură, cea feministă, acceptată de cel puțin 20 de ani în dezbatările teoretice. Mesajul scrierii lui Evola riscă, astfel, să fie decodificat eronat.

Azi se discută despre o criză generată de semnificația sexualității în cultură, de înțelegere greșită a raporturilor de putere între bărbați și femei, respingându-se, în prelungirea lui Foucault, modelul represiv prin care sexualitatea e determinată și modelată de o singură forță unică, fie ea societatea (în varianta funcționalistă), capitalismul (în varianta marxistă) sau patriarhatul (în feminism). Multe zone tabu (legate de religie, familie, heterosexualitate, monogamie) sunt astăzi radical diferit percepute în contextul unei mutații esențiale în organizarea semnificației dată sexului, sexualității, puterii, context la care și feminismul (atât cel protestatar dar mai ales cel teoretic) a contribuit semnificativ. În aceste circumstanțe, ceea ce șochează la Evola este contrastul dintre anvergura sau detaliul construcției și siguranța îndoieinică a multor verdicte la adresa "formelor aberante cretine ale feminismului contemporan". "Răspândirea interesului pentru sex și femeie, spune Evola, marchează toate epociile crepusculare" (p. 34); "nu încape nici o îndoială, continuă el, că o femeie care e în mod desăvârșit femeie este superioară bărbatului care e în mod imperfect bărbat"; "inclinația femeii spre minciună e o trăsătură esențială a naturii feminine, lucru recunoscut în orice timp și loc de însăși înțelepciunea populară" (p. 240) afirmă tot el; "dragostea maternă e o trăsătură naturalistă impersonală și instinctivă a ființei de sex femeiesc, lipsită de orice dimensiune etică" (p. 262) conchide el. Acestea sunt doar câteva exemple care, prin abundența adverbelor absolutizante, transformă judecățile în prejudecăți.

Grila prin care am privit cartea, și

anume aceea a raporturilor ei teoretice cu zona feminismului modern, este doar aparent îngustă și unilaterală. A-ți propune să înțelegi, eliberat de prejudecăți, raporturile dintre sexe, ritualurile ce înconjoară sexul, semnificația sexului, înseamnă a afla mai multe nu despre "sex" - în multitudinea lui de înțelesuri - ci despre societate în ansamblul ei, societate ce într-adevăr ar fi rămas în stadiul său originar dacă ar fi existat doar femeile așa

cum le concepe Evola.

Dacă ar fi să mă întâlnesc cu Evola, i-aș cere în primul rând un autograf, fiindcă nici pe departe nu neg valoarea și frumusețea acestei cărți pe care am numit-o de la început captivantă, după care aş îndrăzni să-i spun, parafrazându-l pe D. D. Roșca: "crede în lucruri atât cât e necesar să crezi pentru a deveni stăpânul lor, dar nu crede într-atât încât să devii sclavul acestora".

PERPETUAREA SĂRĀCIEI^{*)}

DRAGOȘ ALIGICĂ

Principala teză susținută de autorii celor șaisprezece studii care alcătuiesc lucrarea recenzată aici este că rezultatul cel mai evident al acțiunilor întreprinse de organizațiile de ajutor economic internațional nu este creșterea economică ci datoria externă și stagnarea - uneori chiar declinul economic. Ei afirmă că în spatele ideii de ajutor economic și a programelor de dezvoltare cu sprijin multilateral stă o viziune greșită despre natura creșterii economice; că ineficiența acestor programe este amplificată de modul concret în care acestea sunt puse în practică, el fiind defectuos datorită necunoașterii realităților socio-economice ale țărilor beneficiare și că de multe ori aceste organizații operează cu o

"agendă ascunsă" având interesul (ca de altfel orice altă organizație de acest fel din sectorul privat) să nu piardă clienții, să supraviețuiască și să se consolideze.

În sprijinul acestor afirmații este adusă o serie de argumente bazate pe studii de caz și analize făcute în toate regiunile lumii care s-au aflat sau se află în strânsă relație cu aceste organizații. Situația economică direct observabilă în țările lumii a treia la capătul celor patruzeci de ani de transferuri internaționale de resurse înspre acestea constituie din acest punct de vedere o sursă masivă de exemple. Datoria externă a țărilor din America Latină este de 430 miliarde \$ iar venitul pe cap de locuitor din Africa Sub-Saharană este mai scăzut decât în anii '70; la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90, conform unui raport ONU, 47 dintre țările cele mai sărace ale lumii, majoritatea beneficiare ale unor ajutoare masive, înregistrează o creștere economică zero, iar perspectivele pentru perioada imediat următoare prezintă o scădere continuă a venitului pe cap de locuitor în aceste țări. Pe scurt se pare că ajutorul multilateral nu a constituit un factor de creștere economică. Rezultatele sale, în cazul țărilor lumii a treia, fiind: datorii externe imense și/sau stagnarea (regresul) economiei.

Autorii lucrării argumentează că deși autoritățile organizațiilor în discuție nu recunosc și nu ar putea recunoaște explicit eșecul, o cercetare atentă a studiilor și

^{*)} Perpetuating Poverty. The World Bank, the IMF and the Developing World, edited by Doug Bandow and Ian Vasquez, Cato Institute, Washington DC, 1994 (362+ix pg)

rapoartelor Bancii Mondiale, de exemplu, arată că însuși funcționarii acesteia "au ajuns la concluzii descurajante privind împrumuturile făcute...". Un raport confidențial citat în Financial Times din 18 iunie 1993 de Robert Peterson în articolul "EBRD Role in Eastern Europe Criticized" și a cărui concluzie este reluată în lucrare, recunoaște că "... Banca nu a reușit să contribuie la tranzitia în Estul Europei și că <<impactul său a atins un nivel scăzut în comparație cu folosirea resurselor>>". Eșecurile sunt atribuite de către acești funcționari "factorilor externi" și prin urmare propun crearea unor noi procedee de ajutorare și noi structuri organizatorice. Dar din punctul de vedere al lucrării discutate, nici una dintre aceste propunerii nu poate și nu va putea crea eficiență dorită.

Lucrarea nu se mulțumește cu simpla constatare a eșecului politicilor și acțiunilor organizațiilor de ajutor economic multinațional, ci prezintă și un punct de vedere cu privire la cauzele acestui eșec. Aceste cauze pot fi grupate în trei categorii:

1. o înțelegere proastă a naturii proceselor economice bazată pe un model greșit al creșterii economice (atribuibil în ultimă instanță asumării unei teorii economice incoerente);
2. probleme practice, concrete legate de necunoașterea realității sociale și politice a țărilor ce primesc ajutor;
3. motivațiile birocratice și interesele organizaționale ce animă funcționarii acestor organizații în acțiunile lor.

Modelul greșit al creșterii economice se bazează pe (a) înțelegerea incompletă a poziției pe care capitalul o ocupă în cadrul proceselor economice și (b) pe o neînțelegere a rolului jucat de sectorul privat în creșterea economică. Astfel, se presupune că motivul ultim pentru care țările sunt sărace este lipsa de capital. De aceea, tot ce ar trebui făcut pentru a pune în mișcare creșterea economică este să aibă loc un transfer de resurse de la țările bogate la țările sărace. Acestei concluzii i se adaugă și presupunerea că sectorul privat nu poate asigura creșterea, cu corolarul că statul trebuie să planifice și să dirijeze întregul

proces economic. Urmarea practică este că resursele ca bază a capitalului vor fi transferate la nivel guvernamental, implicit fiind presupus faptul că ele vor fi folosite de stat pentru a planifica și dirija mai bine întregul proces ce duce la creșterea economică.

În sprijinul criticii aduse este citat P. Bauer (acum Lord Bauer) care afirmă că "lipsa banilor nu este cauza săraciei ci este chiar săracia" iar a avea bani este "rezultatul realizărilor economice și nu precondiția acestora. Contrafecția inerentă programelor organizațiilor de ajutor economic multilateral este prezentată de acesta din urmă după cum urmează: " Dacă sunt prezente toate condițiile necesare dezvoltării cu excepția capitalului, capitalul va fi foarte curând generat local sau va deveni disponibil din străinătate... Dacă totuși condițiile dezvoltării nu sunt întrunite, atunci ajutorul va fi cu necesitate neproductiv și prin urmare, ineficient. Astfel, dacă principalele surse ale dezvoltării sunt prezente, progresul material va avea loc și fără ajutor extern. Dacă acestea sunt absente, el nu va avea loc chiar dacă are loc un ajutor." Mai mult, în viziunea autorilor lucrării, atunci când ajutorul se adresează direct statelor (guvernelor) este foarte probabil ca efectele sale să fie contra-productive. Experiența arată că Banca Mondială și FMI și alte bănci de dezvoltare au împrumutat de-a lungul timpului guverne care au creat mai multe impiedimente în calea creșterii economice. Sunt descrise cazurile generozității FMI cu dictatori africani care își justificau cererile făcute regulat prin "cheltuieli legate de dezvoltare", (resursele fiind cheltuite în schimb pe "arme, clădiri oficiale din marmură, bazilici etc..."); cazul Indiei (țară ce a primit cel mai mare ajutor economic și unde ajutorul n-a servit decât la extinderea birocratiei, centralismului și susținerea unuia dintre cele mai mari și ineficiente sectoare publice din lume"); și felul în care "ajutorul multilateral a încurajat în America Latină creșterea statului interventionist pregătind scenă pentru "decada pierdută" a anilor '80 în

care latino-americanii au văzut scăzându-le standardul de viață". Dar organizațiile ajutorului multilateral nu numai că au sprijinit programe ce au dăunat creșterii economice ci au și contribuit prin sugestii și sfaturi la constituirea unor astfel de programe. Este prezentat astfel ca exemplu tipic efortul făcut de FMI în țările lumii a treia pentru a le încuraja în politici financiare bazate pe impozite mari ce împiedică dezvoltarea sectorului particular precum și cazul Braziliei care a suferit "o puternică dezordine a sistemului economic tocmai datorită sfaturilor gresite date în mod repetat de experti ai FMI și ai Băncii Mondiale." Țările lumii a treia care au adoptat reforme și și-au liberalizat economiile înregistrând progrese economice au făcut-o în ciuda ajutorului multilateral și nu datorită acestuia. Pentru autorii lucrării, ajutorul multilateral, atunci când nu contribuie direct la deteriorarea sistemului economic al țării primitive, "ameliorând și camuflând simptomele colapsului economic, mai degrabă amână adoptarea reformelor atât de necesare, decât contribuie în mod concret la rezolvarea problemelor economice."

În sfârșit, pentru autorii lucrării în discuție reprezentanții și functionarii organizațiilor de ajutor multinnațional au în esență același sistem de motivații și aceleași perspective și intenții de expansiune ca oricare echivalent al lor într-o organizație similară privată. Sau cum spune un reprezentant al acestora, citat în lucrare: "...Suntem o instituție de dezvoltare, dar totuși suntem și o bancă. Trebuie să ne căutăm clienții." Unul dintre autori arată cum FMI, scoțând în evidență sporirea numărului de împrumuturi, "a creat impresia că lumea are urgent nevoie de tot mai multe împrumuturi FMI." Banca Mondială a subliniat și ea "cantitatea împrumutului ca măsură a importanței și succesului", subliniere făcută în detrimentul altor dimensiuni care dau relevanță și eficiență unui împrumut. În această privință autorii concluzionează că atât timp cât agenții de ajutor multilateral vor fi înrăurite de astfel de "motive perverse" și atâtă vreme

cât guvernele occidentale se vor lăsa impresionate de argumentele lor, împrumuturile internaționale vor continua să crească în ciuda dovezilor abundente că (cel puțin în forma actuală) nu dau rezultatele așteptate.

Un spațiu special este acordat țărilor post-comuniste relativ la care este exprimată temerea că actualele programe de ajutor se dovedesc nu numai lipsite de eficiență, dar chiar mai mult, întârzie o reformă reală. Este subliniat că împrumuturile acordate diferitelor întreprinderi aparținând sectorului de stat inhibă investițiile private în domeniile în care acestea funcționează, împiedicând crearea competiției și perpetuând monopolul statului în diferite sectoare ale economiei precum și interferența sa în altele, cu toate rezultatele pe care acest lucru le poate avea asupra reformei.

Făcând bilanțul tuturor acțiunilor și rezultatelor înregistrate de organizațiile de ajutor economic multilateral, autori arată că, totuși, nu întreg ajutorul acordat prin intermediul acestora a fost fără rezultat. "Desigur e greu de închipuit că poți cheltui sute de miliarde de dolari fără a realiza ceva pozitiv. Totuși, rezultatele în general sunt clare - în lumea în curs de dezvoltare, FMI, Banca Mondială și alte instituții au făcut mai mult rău decât bine."

Ultima parte a lucrării exprimă în mod explicit credința autorilor în posibilitatea dezvoltării economice în absența ajutorului extern. De altfel ei consideră că sigur faptul că "țările Europei de Est, Americii Latine, Asiei de Est și chiar ale Africii descoperă că prosperitatea depinde mai puțin de ceea ce fac celelalte țări, ci aproape în întregime de politicile puse în aplicare în interiorul propriilor frontiere", constatănd în același timp că "națiunile lumii își destructurează întreprinderile de stat, liberalizează economiile, reduc barierile din calea comerțului, reduc sectoarele publice și abandonează politiciile intervenționiste"; toate acestea fiind în viziunea lor căi reale și garantate ce duc la creșterea economică. "După ce au petrecut zeci de ani pe calea etatistă a dezvoltării, multe dintre țările lumii a treia recunosc în

sfârșit că prosperitatea depinde de creearea de avuție și nu de transferul acesteia."

Tezele și interpretările expuse pe parcursul celor șaisprezece capitole lasă să se întrevadă un optimism moderat, bazat pe convingerea autorilor că este în puțină tuturor

popoarelor lumii să intre pe calea creșterii economice prin efort propriu, dar cu o condiție: să fie lăsate de guvernele lor și de cele ale țărilor dezvoltate să o facă. Acestea ar trebui să își reamintească mai des ca drumul spre iad este pavat cu bune intenții.

CERCETĂRI ETNOLOGICE ÎN CARPAȚI^{*)}

ŞERBAN ANGHELESCU

Jean Cuisenier, actualmente director de cercetare la CNRS, coordonator al revistei *Etnologie française* și al colecției *Ethnologies*, editate de PUF, a condus Centrul de etnologie franceză și Muzeul național al artelor și tradițiilor populare. Domeniul său de cercetare include anchete pe teren în Balcani (Iugoslavia, Bulgaria, România, Rusia etc.). Interesul științific dominant este etnologia Europei.

Introducerea volumului *Focul viu* constituie o obligație aproape ceremonială a unui etnolog contemporan: enunțarea traseului cercetării ca proces lent de inițiere prin colegialitatea doctă a specialiștilor români, și aici locul eminent îi aparține profesorului Mihai Pop, prin obstacolele instituțiilor comuniste, și, finalmente, prin descoperirea afectivă a locurilor și a oamenilor cercetați. Hermeneutica actelor

rituale din Carpați are, la Jean Cuisenier, și o rațiune mai subtilă, personală, fiindcă ea participă la un dialog cu teza lui Lévi-Strauss despre disperarea maniacală a ritului orientat împotriva categoriilor gândirii.

Etnologul francez se desparte de Lévi-Strauss. Alianța maestrului cu discipolul devenit și el maestru este proclamată și denunțată în subtextul întregului studiu, care se lasă descifrat și ca demers de interpretare a "înrudirii" și "moștenirii" savante între generațiile de etnologi.

Trei sate românești carpatici: Sârbi, Dobrița, Sucevița; trei regiuni: Maramureș, Oltenia, Bucovina - formează teritoriile de anchetă ale etnologului atras de munte și pădure. Termenul absent din explorarea declarat nonmonografică este agricultura și implicit câmpia. O mitologie bogată a pădurii, a lemnului tăiat, construit, transformat în obiect ritual emblematic (bradul), a lemnului sursă ignee în "focul viu", coexistă cu ritualitatea pastorală și vânătoarea princiară fondatoare. Încă o dată, fără o explicație bine fondată a opțiunii, suntem în fața unei Românie submontane, preferate și de etnologii citați de Cuisenier: Claude Karnoch, Gail Kligman, Danielle Masson, Danielle Musset. Se fortifică astfel o imagine predilectă a multor istorici, filosofi, literați și etnologi români: preeminența cronologică și axiologică a muntelui umanizat în raport cu câmpia. În cazul "focului viu", altitudinea fizică a terenului cercetat se susține, bineînțeles, prin altitudinea simbolică eclesiastică (Sucevița) și voievodală

*) Jean Cuisenier, *Le feu vivant. La parenté et ses rituels dans les Carpates*, Paris, PUF, 1994, p. 448

(Dragoș). Demersul etnologic, autohton și străin, descooperă România după modelul miturilor fondatoare, de sus în jos.

Simbolica articulată de Jean Cuisenier în perechi de opuse: pădure bântuită vs. pădure locuită; pădure hrani-toare vs. pădure ucigătoare etc. pune în valoare o dublă feminitate a pădurii, maternă și virginală.

Capitolul denumit "Munții strămoși și pădurea profundă" propune principiul masculin, muntele, și cel feminin, pădurea. O "silva mater" în loc de "terra mater" pentru locuitorii din Carpați, români și rudari.

Deși discursurile indigenilor se referă la țară și pământ, ancestrale și materne, discursul etnologului instituie pădurea în poziție dominantă. Ritul anual al asocierii turmelor în contextele diferite ale comunităților studiate conține un fenomen disperat, dar capital pentru Jean Cuisenier, devenit emblemă și liant al întregului volum: focul viu. Urcarea turmelor constituie în "unități colective noi", protejate și purificate de focul viu (p. 117 sq), culminează cu o luare în posesie a teritoriului stânii. Acolo, în sălbăticie, aprinderea focului are sensul dominant al fundării. Semnificația fondatoare a focului viu, propusă de autor, susținută de analogii vechi indo-europene, de aprinderea lumânărilor pascale și de focul aprins ceremonial într-o locuință nouă (p. 118), se verifică deci în diacronie și sincronie. La această serie vom adăuga ipotetic un nou element. Întemeierea legendară a Moldovei se produce în unele variante prin coborârea păstorilor din Maramureș, vânători de bou sau de zimbru, într-un teritoriu pustiu, stăpânit de fiare și păsări. Actul fondator este uciderea victimei, care consacră locul. Modelul conține coborârea muntelui. Instalația ascensională în munte poate fi considerată o replică rituală a textului narativ, exact în sensul exegezelor lui Cuisenier, care produc câmpul simbolic articulând gesturile ritului ca texte, cântece

și imagini.

Dacă trajectoria rituală și mitologică a nașterii este privită restrictiv sub specia destinului generic (botezul) și a celui individual (ursirea), alianța maritală se definește în studiu printr-o arie mult mai vastă. Ea include specificarea timpurie a rolurilor masculin și feminin, codul curteniei țărănești în Maramureș, hora ca reprezentare publică a opțiunilor premaritale. Nunta se construiește din sensul liturgic (slujba ortodoxă a cununiei) echilibrat cu celelalte slujbe (offices) majore: ale vorbirii, ale gurii în sens alimentar și ale gestului. Ceremoniile nupțiale observate în Sârbi pun în joc stegarul, ca maestru de ceremonii și purtător de cuvânt al clasei masculine tinere, și socăcița, reprezentanta grupului feminin inițiator al miresei. Socăcița dirijează codurile simbolice ale feminității plenare: alimentar, sexual, genital. Supraordonat celor două sexe, rânduitorul nunții din Sucevița asumă rolul de posesor și distribuitor al ordinii rituale de esență sacră. El invocă în textele sale crearea și ordonarea lumii de către Dumnezeu, rânduitor suprem. Uniunile conjugale angajează strategii complexe de împărțire a averii, de "producere a moștenitorilor", în termenii lui Jean Cuisenier. Negociile matrimoniale implică o ierarhie a vîrstelor și a sexelor în actul transmiterii de bunuri patrimoniale.

Dacă riturile nupțiale, în jocul lor simbolic, determină condiția sexuală masculină și feminină de la principiile metafizice la rolurile domestice, separă deci lumea, gestual și textual, în două mari clase, bărbați și femei, actele de înzestrare reglementează pragmatic posesiunile fizice. Nunta se conjugă în regimul ființei, succesiunea în domeniul averii. Cuisenier asociază în ultima diviziune a cărții sale producerea moștenitorilor cu accesul în lumea de dincolo, probabil în virtutea unor afinități semantice.

Defuncțului i se crează prin rit o existență postumă și simultan, prin pomeni,

i se transmite o avere, un patrimoniu material. Cântecele de Zori din Gorj, cu fastul lor arhaic, banchetul funebru, bocetele, incinerarea strigoilor incită finețea exegetică a autorului plasat în domeniul său favorit: interacțiunea dintre gest, cuvânt și imagine în contextul ritual. Gestualitatea mută a ospățului de pomană, lipsită de performanțe artistice, grandoarea estetică a mitului, plângerea individuală și domestică a bocetului - sunt considerate în arhitectura savantă a ritului.

Demonstrația lui Cuisenier se

mișcă într-o structură etajată, omologă, respectând proporțiile, cu limbajul riturilor studiate: nivelul metafizic susținut de o erudiție discretă, latentă, nivelul sociologic savant și al observației directe și stratul estetic. Ritul, argumentează peremptoriu etnologul, nu este un efort sfâșietor de suplinire a vidului lăsat de gândirea mitologică, așa cum vrea Lévi-Strauss, nu este nici o "capcană a gândului", cum susține Pierre Smith, dimpotrivă este, în sensul cel mai profund, armonie a lumii.

VĂ PLAC FRUCTELE DE PAPAYA ?*)

ALLAN PAPY

De multe ori mi s-a întâmplat, stând de vorbă cu studenții mei, să fiu pus în situații dificile când aceștia, în afara unor experiențe sau cunoștințe prealabile sau suficient conturate, aveau opțiuni pro sau contra, privitor la anumite teme sau probleme sociale. De regulă, în asemenea situații îi întreb, evident fără nici o legătură cu discuția, dacă au mâncaț vreodată fructe de papaya sau orice altceva similar. Răspunsul scontat este nu. Atunci le pun o întrebare puțin ilogică, și anume dacă le plac

aceste fructe, întrebare ce li se pare întotdeauna stupidă și-mi atrag atenția asupra caracterului nonrațional al acestia căci, dacă nu ai mâncat și poate nici nu ai văzut cum arată ceva, nu poți să dacă îți place sau nu acel lucru. În acel moment le atrag atenția asupra faptului ca este necesar să facă același efort "rațional" și în privința temei în discuție, căci dacă nu au suficiente cunoștințe despre aceasta nu pot avea opinii și nici atitudini justificate față de problema respectivă. Strategia dă rezultate de regulă, dar dincolo de discuția respectivă, studenții conștientizează necesitatea existenței unor informații esențiale, a unui sistem de referință în funcție de care să se poată face o interpretare eficientă a informațiilor pe care le receptează oricare dintre noi.

Problema mi se pare similară cu cea a "invaziei" de carte științifică pe piața românească actuală. Suntem bombardati în prezent cu un volum deosebit de carte științifică și mai puțin științifică, atât în domeniul socio-uman cât și în alte domenii, mai mult sau mai puțin conexe. Pentru publicul limitat al specialiștilor, situația nu este chiar atât de complicată, pentru marele public însă, ca și pentru orice Tânăr entuziat și studios, aceste cărți sunt asemănătoare fructelor de papaya. Sunt oare acestea lucrări de referință într-un domeniu, așa cum găsim întotdeauna scris pe una dintre coperti, sunt

*) Limbajul trupului, Allan Pease, Polimark 1993, prima ediție Camel Publishing Australia 1981; Limbajul vorbirii, Allan Pease & Alan Garner, Polimark 1994, prima ediție Simon and Schuster Ltd. London 1985.

ele lucrări științifice, la limita științei sau cu totul în afara ei? Cum putem să alegem între ele atunci când suntem puși într-o situație de a alege? Suntem în fapt, exact ca în situația în care cineva ar încerca să aleagă cele mai bune fructe de papaya, fără să știe cum ar trebui să arate fructele coapte, ce gust sau miros ar trebui să aibă cele bune, dacă ele trebuie să fie dulci sau acre etc.

Credem că menirea recenziilor ar putea fi și aceea a constituirii unui sistem de referință pentru toți cei ce vor să pătrundă în universul cărților. Si cum nu mă pricep absolut deloc la fructele de papaya, am să mă refer în continuare la două lucrări publicate recent.

Limbajul trupului și Limbajul vorbirii sunt două cărți recent apărute la noi, ale căror autori, un profesor australian, Allan Pease, împreună, la cea de a doua lucrare, cu un profesor american Alan Garner, ne propun o analiză a limbajului nonverbal și a celui verbal.

Ambele lucrări sunt bine scrise, dovedind că cei doi autori posedă nu numai arta discursului ci și pe cea a scrisului. Lucrările sunt atractiv concepute, facile și destul de pertinente. Allan Pease în **Limbajul trupului**, încearcă să ne prezinte un repertoriu al comportamentelor ce au diferite semnificații precis definite în societate și pe care noi le utilizăm de regulă fără a le conștientiza foarte exact funcțiile lor semnificate. Sunt enumerate și prezentate semnificațiile diferitelor gesturi făcute cu mâinile, picioarele, ale diferitelor posturi ale corpului, ca și, bineînteles, ale diferitelor expresii faciale. Sunt, de asemenea, analizate diferitele semnificații pe care le au unele tipuri de utilizări ale obiectelor pe care le folosim zilnic: mobilier, ochelari, țigări etc.

În a doua lucrare, Pease și Gardner, realizează într-o manieră asemănătoare un inventar al procedeelor prin care putem să înțelegem mai bine metalimbajul (semnificațiile ascunse ale mesajelor celorlalți sau pur și simplu universul conotativ al comunicării), putem să deschidem eficient o conversație, să

ascultăm activ sau să punem întrebări, cum să ne prezentăm în fața celorlalți, cum să ne apărăm de critici și cum să rezistăm manipulărilor etc.

Ce am putea spune despre cele două lucrări dincolo de această prezentare generală? Vom încerca o succintă analiză pornind de la câteva propoziții cu care se deschide lucrarea **Limbajul vorbirii**: *"În zilele noastre, într-o singură săptămână avem, probabil, mai multe contacte personale cu necunoscuți, vecini, prieteni, membri ai familiei, copii, colegi de muncă, decât aveau strămoșii noștri din Evul Mediu, în timpul întregii lor vieți..."* Această aserțiune, ce se dorește și o punere de problemă, ca și un puternic argument pentru întregul demers, exprimă în fond o lipsă totală de informație, ca să nu zicem un ușor dilettantism, în ceea ce privește istoria comunicării. Afirmația este șocantă, dar atât. Ea nu are nici un fel de acoperire istorică. Attitudinea este una pur speculativă, constituită în afara unei analize istorice serioase. Poate că această introducere nu ar merita o atenție atât de deosebită, dacă, într-o oarecare măsură, acesta nu ar fi chiar "stilul" în care au fost elaborate cele două lucrări. Dincolo de atraktivitate sau facilitate, uneori chiar o prea mare facilitate, lucrările, căci nu este necesar să le diferențiem, sunt elaborate pe baza unor observații empirice care, cel mai adesea, sunt exterioare unor analize științifice pertinente. Există desigur și trimiteri la alte lucrări în domeniu, unele semnificative, dar maniera generală este aceea de a oscila între observații generale, uneori de bun simț, cum ar fi aceea că te întorci cu fața către o anumită persoană pentru că te interesează acel individ, și speculații efectuate într-o manieră "psihanalitică". Aceasta deoarece se construiesc diferite tipuri de semnificații pe baza unor raționamente asemănătoare "construcției" psihanalitice. Punem de exemplu mâna la gură atunci când mintim pentru că efectuăm gestul opririi gurii de a debita minciuni.

Explicațiile "teoretice" ale unor comportamente semnificate sunt chiar

penibile uneori. De exemplu, datorită faptului că foarte mult timp în istorie oamenii au purtat scuturi, au rămas și astăzi cu tendință, atunci când au nevoie de protecție, să utilizeze, ca și un scut, diferite obiecte (o geantă, o carte) sau o anumă încreștere a mâinilor. Spre dezamăgirea lui Allan Pease cei care au purtat scuturi în istorie constituie un procent cu totul infim față de cei care nu numai că nu le-au purtat, dar nici nu le-au văzut vreodată. Gesturile descrise sunt cu mult mai universale în mod evident. Nu încercăm o critică în acest moment deoarece credem că nu este locul și nici cazul. Vrem doar să subliniem că explicațiile "teoretice" oferite, chiar și pentru limbajul verbal (în cazul metalimbajului în special), sunt pur speculative și nu depășesc nivelul unei lucrări de popularizare a problematicii comunicării.

Din cele prezentate cititorul poate pune o întrebare legitimă: dacă avem o asemenea părere despre cele două lucrări de ce ne mai căznam să le prezentăm într-o revistă de factură cert academică? Din două motive, am putea contraargumenta.

Primul este acela că acest gen de lucrări circulă într-o mare diversitate și în occident, iar unele, nu foarte diferite, se bucură de statutul de manuale pentru diferite forme de învățământ. Trebuie să înțelegem însă că numărul sau răspândirea, uneori în spațiul universitar, a unor lucrări, nu le conferă acestora statutul de lucrări științifice și cu atât mai puțin de referință, pentru o anumită problematică. Aceasta cu atât mai mult cu cât există numeroase forme de învățământ, în occident, care urmăresc prioritar formarea la cursanți a unor abilități pur practice pentru performarea anumitor profesii și într-o foarte mică măsură obiective pur academice.

Al doilea motiv, o să pară poate straniu, este acela că noi recomandăm

lucrările pentru a fi citite. Problema nu este aceea de a le îndepărta, ci de a ne raporta la ele în cunoștință de cauză. Ele în fond sunt un fel de ghiduri practice adresate, datorită experienței autorului principal, Allan Pease, celor care sunt nevoiți să comunice și să persuadeze pe cei cu care intră în contact. Desigur că în calitate de lucrări pur "tehnice" ele pot și chiar oferă informații interesante de care putem să ținem seama în contactele verbale și nonverbale pe care le avem cu ceilalți. Ele pot oferi, totodată, informații care ne pot ajuta să ne cunoaștem mai bine propriile comportamente, succesele ca și insuccesele pe care le avem. Mai mult, cu siguranță că multe dintre regulile prezentate de autori sunt preluate și verificate de experiență. Cu toate exagerările interpretative, este evident că anumite semnificații generale putem să găsim în multe din comportamentele noastre. Noi am vrut să insistăm în special pe ideia imposibilității de a interpreta orice comportament al indivizilor, prin analogie mai ales, ca având obligatoriu o anumită semnificație, care, de regulă, nu este conștientizabilă. Si aceasta deoarece, la fel ca și în cazul psihanalizei, atunci când o semnificație este "relevată" de teoreticien, este foarte probabil ca noi să nu fi fost conștienți de ea, dar nu este exclus ca ea să nici nu fi existat. Ori dacă postulatul universalității semnificațiilor poate fi, cel puțin principal, pus la îndoială, atunci este evident că nu putem să avem un autentic proces de comunicare.

Toate aceste considerații nu anulează utilitatea potențială a celor două cărți, chiar pentru simplu motiv că ele ne îndeamnă să ne observăm propriile comportamente, verbale și nonverbale, dar mai ales să-i observăm și să încercăm să-i înțelegem pe ceilalți cu care interacționăm.

DESPRE AUTORI

Marian Preda

Student al Universității București,
Facultatea de sociologie. Studii de
master în politici sociale. Domenii de
interes: politici sociale și asistență
socială.

*Research student, Department of
sociology, Bucharest University. Fields
of interest: social policies and social
work.*

Luana Mares

Student al Universității București,
Facultatea de sociologie. Studii de
master în populații și organizații

*Research student, Department of
sociology, Bucharest University. Fields
of interest: sociology of organizations,
social movements.*

Alfred Bulai

Asistent în cadrul catedrei de sociologie
a Universității București. Domenii de
cercetare: metodologia cercetării și
sociologia comunicării.

*Assistant professor in the Department of
Sociology, Bucharest University.
Research fields: research methodology
and sociology of communication.*

Septimiu Chelcea

Profesor de metodologie la Universitatea
București, catedra de sociologie.
Domenii de cercetare: metodologia
cercetării sociologice și psihologia
socială.

*Professor of research methodology,
Bucharest University, Department of
sociology. Research fields: methodology
of sociological research and social
psychology.*

Elena Zamfirescu

Consilier în Ministerul de Externe.
Domenii de cercetare: relații
internationale, sociologia politică.

*Counsellor in the Ministry of Foreign
Affaires, Romania. Research fields:
international relations, political
sociology.*

DESPRE AUTORI

Valentin Mureşan

Conferențiar la Facultatea de filosofie a Universității București. Decan al Facultății de filosofie. Domenii de cercetare: filosofie morală și politică.

Professor of Philosophy, Dean of the Faculty of philosophy, Bucharest University. Research fields: political and moral philosophy.

Achim Mihu

Profesor de metodologia cercetării sociologice la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, catedra de sociologie. Domenii de cercetare: metodologia cercetării sociologice, sociologia culturii.

Professor of sociological research methodology, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romania, Department of sociology. Research fields: methodology of sociological research, sociology of culture.

Cătălin Zamfir

Profesor de politici sociale și sociologia organizațiilor, Catedra de sociologie, Universitatea București. Director al Institutului pentru cercetarea calității vieții. Domenii de cercetare: politici sociale și sociologia organizațiilor.

Professor of social policies and sociology of organizations in the Department of Sociology, Bucharest University and Director of the Institute for Research on Quality of Life. Research fields: social policies, sociology of organizations.

Vladimir Trebici

Profesor de demografie la ASE și Centrul de Demografie ONU - România (CEDOR). Membru al Academiei Române. Președinte al Comisiei de Demografie al Academiei Române. Domeniu de cercetare: demografia.

Professor of demography at ASE and the Centre on Demography ONU - Romania (CEDOR). Member of the Romanian Academy. President of the Commission on demography of the Romanian Academy. Research field: demography.

Costel Olaru

Student al Universității București, catedra de sociologie. Domenii de interes: antropologie culturală.

Research student, Department of sociology, Bucharest University. Field of interest: cultural anthropology.